

Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı *

Dr. Mehmet Emin Akgül**

ÖZ

Devlet içinde egemenlik yetkisinin nasıl ve kimler tarafından kullanılacağı sorusu, ilk çağlardan günümüze önemini yitirmeyen bir konudur. Bu alandaki düşünsel temeller uzun bir süreçte ortaya konmaya çalışılmış, uygulamaları ise 18'inci yüzyıl sonunda başlamıştır. Demokratik rejimlerde kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulanması iki şekilde olmaktadır: Bunlardan birisi sert kuvvetler ayrılığı, diğeri ise parlamenter rejimdir. Her iki sistemin esaslarında ve uygulamalarında zamanla farklılıklar ortaya çıkmıştır. Siyasi partilerin sahneye çıkışı ile birlikte kuvvetler ayrılığı prensibinin uygulanması teoriden farklı olarak gelişmiş; yasa- ma, yürütme ve yargı erklerinin işlevleri uygulama ile değişmiştir.

Anahtar sözcükler: Kuvvetler ayrılığı, başkanlık sistemi, parlamenter sistem, devlet, anayasa.

* Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir.

** KHO Dekanlığı Temel Bilimler Böl.

***Transformation of the Principle of the Separation of Powers
and
Its Contemporary Meaning in Democratic Systems***

SUMMARY

The question of how and by whom will the power of sovereignty within state be executed has been an important issue for ages. Ideas exposing the principles of interpretation of sovereignty had been advanced for a long period, but application of the theory in state structure has been put into practice since the end of the 18 th century. The operating of separation of powers in democracies is defined in two different ways. First one of these is rigid separation of powers regime and the second one is parliamentary regime. Both of the systems have differentiated in the sense of their basics and applications. With the emerging of the political parties in democracies, the theory of separation of powers has varied depending on application time and functions of the institutions of the government (legislative, executive and judiciary) has become different with the practice.

Key words: *Separation of powers, presidential regime, parliamentary regime, state, constitution.*

GİRİŞ

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, uzun bir dönemde öğretilerdeki gelişimini tamamlamış gibi görünüp ilk yazılı anayasa olan ABD Anayasası ile uygulamaya konmuştur. Bu tarihten itibaren demokratik rejimlerin vazgeçilmez konumundadır.

Çalışmamızın amacı kuvvetler ayrılığı ilkesinin, öğretilerden farklı bir yorumla uygulandığının ve bu çerçevede bir anlam kaymasına uğradığının tespitini yapmaktır. İncelememizde sırasıyla, ilkenin tarihsel gelişim süreci üzerinde durulacak, öğretilerdeki anlam ifade edilecektir. Sert kuvvetler ayrılığı sisteminin önemli örneği olan Amerikan tipi başkanlık sistemi, yumuşak kuvvetler ayrılığına esas teşkil eden İngiliz parlamenter sistemi incelenecektir. Yeri gelmişken, kuvvetler ayrılığı sisteminin uygulanmasında esaslı yeri olması nedeniyle federal sistem üzerine kurulu olan ABD başkanlık rejimindeki kuvvetler ayrılığı olgusu üzerinde fazlaca durulacağını belirtmek isteriz. Çalışmanın devamında ise ülkemizde kuvvetler ayrılığı sistemi ile ilgili yapı ve algı belirtilerek kuvvetler ayrılığı ilkesinin günümüzdeki görünümü tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bu bağlamda siyasi partilerin demokratik rejimlerde ortaya çıkmasının ve yürütme gücünü kullanmaya başlamasının kuvvetler ayrılığı ilkesinde ifadesini bulan yasama-yürütme arasındaki dengeyi, yürütme lehine çoğunlukla değiştirdiği görülecektir. Yargının kuvvetler dengesi sistemindeki konumu nispeten daha sağlam olmakla birlikte bu özelliğinin özenle muhafazası, kuvvetler ayrılığı ilkesinin varlığı açısından sigorta işlevini görmektedir.

1. KUVVETLER AYRILIĞI İLKESİ VE GELİŞİM SÜRECİNE BAKIŞ

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin günümüzde kabul edilmiş tanımları ile bir tespit yaparak konuya girmek istiyoruz. Kuvvetler ayrılığı sistemi, yasama, yürütme ve yargı olarak tanımlanan kuvvetlerin değişik yollardan göreve gelen ve aralarında “fren ve denge mekanizması” bulunan farklı organlara verilmesi (Soysal, 1990:47) olarak tanımlanmıştır. Başka bir tespit ise; kuvvetler ayrılığı, devlet iktidarının hukuki anlamdaki işlevlerinin aralarında işbirliği olan farklı organlar tarafından yerine getirilmesidir (Özbudun, 2008:183). Diğer bir ifadeyle devletin, yasama, yürütme ve yargı işlevinin birbirine karşı bağımsız organlara tarafından görülmesidir (Teziç, 2003:393). Bu çerçevede devlet kavramı konu ile ilgisi nedeniyle kısaca incelenecektir.

Devletin toplumsal yaşamda ortaya çıkması, işlevlerinin ne olması ve işlevlerini nasıl yerine getirmesi gerektiği konusu toplumsal mücadelelerin temelini oluşturmuştur. Devleti oluşturan kurumların veya devlet olarak tanımlanan yapıya ait organların kullanımı ve kontrolü düşünsel alanda filozofların uğraştığı en önemli konulardan birisi olagelmıştır. İnceleyeceğimiz konuya başlangıç teşkil etmesi düşüncesiyle, kuvvetler ayrılığı ilkesinin teori ve uygulamasının yapıldığı zemin olan devlet kavramının tanımlanması gerekmektedir.

Devlet, insanların istek ve çabaları ile ortaya çıkan tarihsel geçmişe sahip, siyasi ve hukuksal özelliği olan, bu alanda kural koyan, üstün güce sahip bir yapı (Teziç,2003:111) veya hukuki ve siyasi açıdan örgütlü, tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahip yerleşik bir insan topluluğu (Gözübüyük, 2008:13) olarak tanımlanmıştır. Siyasi ve hukuki anlamda organize olan bu gücün kim ya da kimler tarafından kullanılacağı sorusunun cevabı ise yönetenler ve yönetilenler açısından önem taşımaktadır. Devlet gücünün işlevsel olarak bölünmesi veya eşyanın doğasından kaynaklandığı şekli ile topluluk halinde yaşamının getirdiği düzen ihtiyacı, bunu karşılamak için konulması gereken kurallar, düzenleme yapma ve kural koyma işlevinin gereğini ortaya çıkarmıştır. Mevcut kuralların uygulanması ve ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için de ayrı işlevlerin var olması kabul edilmiştir. Temel sorun, örgütlü olan toplumlarda bu işlevlerin meşruiyet durumu ve yöneten ile yönetilen arasındaki hak-ödev dengesinin korunması gerekliliği dikkate alınarak bunun kim ya da kimler tarafından nasıl yerine getirileceğidir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi bu süreçte ortaya çıkan bir çözüm tarzı olarak düşünülmüş ve uygulamaya konmuştur.

Bu çabalar ilk çağda Sokrat ve öğrencisi Eflatun ile başlayıp yüzyıllardır tüm canlılığı ile devam etmektedir. Eflatun, “Devlet” adlı kitabında ideal devleti ve ideal yönetim biçimini araştırmış, bu çabayı Aristo devam ettirmiştir. Orta çağda Thomas D’Aquinas, İbni Haldun, Çiçeron; modern çağda ise Niccola Machiaveli, Thomas Hobbes, Jean Bodin, John Locke, Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Adam Smith gibi büyük filozoflar devletin nasıl olması gerektiği ile ilgili düşünceler ortaya koymuşlardır. Filozofların düşüncelerine dayalı olarak siyasi ve iktisadi doktrinlerde ideal devlet arayışına yönelmişlerdir (Aktan, 2009). Devlet olarak tanımlanan yapının egemen iradesini kullanma şeklini belirlemede çözüm olarak sunulan kuvvetler ayrılığı ilkesi, uzun süreçte olgunlaşmıştır. Bu sürece birçok düşünürün az ya da çok katkısı olmakla birlikte, çalışmamızda konuya önemli yaklaşımları bakımından Aristo, Locke ve Montesquieu’nun fikirleri ele alınacaktır.

Erdemlilikten hareketle en iyi hükümet fikrini arayan Aristo, devletin faaliyetlerini üçe ayırarak her faaliyetin bir organa verilmesi gereğini ilk kez ortaya atmıştır. Aristo, iktidarın kime ait olduğu sorusunu sormuş, her cevapta bir rejimi tanımlamıştır. Aristo’ya göre iktidar, tek kişiye aitse rejimin adı monarşi, bir zümrenin elinde ise aristokrasi, tüm yurttaşlara ait ise Timokrasidir. Ünlü filozof, bu rejimlerin bozulmaları durumunu da inceleyerek, monarşinin bozulması sonucunda tirani, aristokrasinin bozulması ile oligarşi ve timokrasinin bozulması sonucunda ise demokrasinin doğacağını belirterek hükümetlerin yozlaşması ile iktidarın kullanılışındaki değişikliği ele almış ve incelemiştir (Tunaya,1980:388).

“Hükümet Üzerine İki Deneme” adlı yapıtında Locke, egemenliği, kanun yapan üstün güç olarak nitelediği yasama erki, yapılan yasaları uygulayan yürütme erki ve bunlardan ayrı olarak güvenlik ve dışişleri ile yükümlü federatif erk olarak sı-

nıflandırmıştır. Locke göre, kanun yapan aynı zamanda bunu uygulayan ise kendisini yaptığı kanunların uygulaması dışında görebilecektir. Kanunu uygulayan aynı zamanda kanunu yapan ise o zaman toplumun kalan kısmından kendisini ayrı ve avantajlı bir konumda tanımlayacaktır. İnsan doğası, güce sahip olma ve onu bırakmama konusunda büyük zafiyet içindedir (Allison, 2007: 78, 79, Bradley ve Ewing, 2003:81). Locke, yasama ve yürütme gücünden bahsetmiş; ancak yargıyı dikkate almamıştır. Federatif güç, bu ayırımı yargının yerine inceleme konusu olmuştur. Locke, yasama ve yürütme güçlerinden ayrı bir kavram olarak bahsetmekle birlikte aralarında bir dengenin olması gereğine vurgu yapmaz, yasamanın üstünlüğünü savunur. Bu tespitine rağmen Locke anayasal monarşi yanında yer almakta; yürütmenin, yasama organı toplantıda olmadığı zamanlarda ortaya çıkan sorunları çözmek için yetki kullanabileceğini belirtmektedir (Ağaoğulları vd.,2005:208,210).

Yazdığı eserle kuvvetler ayrılığı ilkesine esas şeklini veren Montesquieu olmuştur. “Yasaların Ruhu” adlı ünlü eserinin başlangıcında Montesquieu, gözlem ve deney metodunu kullanarak insan yapısı kurumları ve kuralları inceleyeceğini belirten prensipleri kendi yargılarından değil eşyanın doğasından çıkardığını ifade etmiştir. İnsanın maddi bir yaratık olarak doğasından gelen istekleriyle aklının çeliştiğini, din kuralları ve filozofların ahlak kuralları ile tutkularının devamlı mücadele halinde olduğunu, insanın tabiatından kaynaklanan doğal yasaların bulunduğunu, bunların da “barış, beslenme, cinsini sürdürme ve bilgi edinme” isteği olduğunu söylemiştir. İnsan topluluklarının tabii olduğu, fiziki, sosyal, coğrafi şartların farklılığının, bu toplulukları düzenleyen yasalarda da farklılığa yol açtığını, yasaların her toplumun şartlarına uygun olması gerektiğini, ayrıca bir toplumdaki yasaların kendi aralarında da bağlantı ve oranın bulunması gerektiğini vurgulayarak bunu yasaların ruhu olarak açıklamıştır(Göze,1998:175-178).

Yargı gücü, yasama ve yürütme gücünden ayrı değilse özgürlüğün var olmayacağını söyleyen Montesquieu’ nun fikirleri, devrimden sonra anayasal hareketlerin esin kaynağını oluşturmuştur. 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin 16’ncı md.’si kuvvetler ayrılığının anayasal devlet için zorunlu bir unsur olduğunu belirtmektedir(Allison,2007:76,77). Burada belirtmek gerekir ki kuvvetler ayrılığı ilkesini uygulamayan siyasal yapıların bir anayasasının olmayacağı da açıktır (Erdoğan, 2003: 16). Anayasa, kuvvetleri kullanacak organları ve bunların işlevlerini ortaya koyan yazılı bir belge olmakta; yönetilenler, yönetenlerin sınırlarını bu belge ile tespit etmekte ve yönetenleri kontrol imkânına sahip olmaktadır.

Montesquieu’nun üzerinde önemle durduğu konu, siyasal özgürlük konusudur. Çünkü özgürlük siyasal bir toplumda olabilir. Özgürlüğün var olma koşulu ise bağımsızlığın sınırlanmasıdır. Bağımsızlık ve özgürlük farklı kavramlardır. Kişinin her istediğini yapabilmesi bağımsızlıktır. Ancak bu kişi özgür değildir. Çünkü diğerleri kişinin isteklerine engel oluşturur. Bu durumda ise bağımsızlığın yasalarla sınırlarının tespiti gerekir. Bu sınırlar içinde kişi ancak özgür olabilir.

Kurallar kişiyi diğerlerinin zorlamalarından kurtarıırken kendi iradesinin de sınırlarını çizer. Dolayısıyla yasalar, özgürlüğün de sınırlarını çizer ya da tanımını yapar. Siyasal özgürlüğün temini ise iktidarın sınırlanması ile mümkündür. Montesquieu bunun da İngiliz sisteminde somutlaştığına inanır (Ağaoğulları vd., 2005: 419,420). Bu sistem ise karşımıza “anayasalcılık” olgusunu çıkarmaktadır. Kuvvetler ayrılığı teorisi iktidar kullananları sınırlandırarak gücün tek elde toplanmasını engellemekte, erkleri birbirinin karşısına koyarak dengeyi sağlamakta, sınırsız güç arzusuna engel olmaktadır (Turhan,2003:87).

Montesquieu, yasayı dikkate alarak devlet yapılanmasında üç işlevi ya da erki kabul etmiş, bunları da yasayı yapan, uygulayan ve uygulamadan ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözen güçler olarak ayırma tabi tutmuştur. Korkunun olmadığı bir ortamın, bu üç işlevin farklı organlar tarafından yerine getirilmesi durumunda var olacağını belirtmiştir. Yasa yapma ile yasayı uygulama gücünün aynı organda olması halinde ise özgürlüğün olmayacağını vurgulamıştır. Yargı yetkisi ile yasa yapma yetkisinin aynı organ tarafından kullanılması durumunda, özgürlüğün ortadan kalkacağını ifade etmiş; yasama, yürütme ve yargı erklerinin aynı kişi ya da organ tarafından kullanılması durumunu “despotluk “ olarak belirtmiştir. Avrupa’daki monarşileri yasama, yürütme, erklerini birlikte kullanan “ılımlı” yönetim şekli olarak tanımlarken kendi döneminde Osmanlı İmparatorluğu’nu ve üç erki birlikte kullanan meclislerin bulunduğu İtalya’daki “aristokratik cumhuriyetleri” ise despot yönetimlere örnek olarak göstermiştir (Ağaoğulları vd., 2005:423,424).

Montesquieu, yasama organının, halk temsilcilerinden oluşan meclis ile soyluların seçtiği temsilcilerin bulunduğu diğer bir meclisten oluşması gereğini ifade etmiştir. Bunun gerekçesini ise toplumdaki iki sınıfın çıkarlarının dengelenmesi ve birbirini kontrolü düşüncesine dayandırarak açıklamıştır (Göze,1998:188).

Yürütme kuvvetinin varlığı ve mutlaklığı John Locke’dan daha fazla Montesquieu tarafından savunulmuştur. Montesquieu, kuvvetleri ilk başta ikiye ayırmıştır: Bunlar yasama ve yürütmedir. Yürütme de kendi içinde, ülke içindeki hukuku uygulamakla görevli olan ve diğer ülkeler ile ilişkiyi sürdürecektir olan yürütme olarak tanımlanmıştır. Ancak Montesquieu, bu sınıflandırmasından çabuk vazgeçmiş ve yargıyı üçüncü güç olarak tekrar tanımlamış, yürütmeyi ise iki işlevi de içerecek şekilde birleştirmiştir (Flaherty,2006:161). Yürütme organı olarak Montesquieu, kralı kabul etmektedir. Yürütme gücünün, kralın dışında, yasama organına mensup kişilere verilmesi hâlinde ise yasama ve yürütme güçlerinin birleşmiş olacağını vurgulamaktadır. Yürütmenin, “yasama organını her yıl toplantıya çağırması” hâlinin zorunluluk olduğunu ve yasamanın işlemlerini durdurabileceğini, buna karşılık yasamanın yürütmeyi engelleme yetkisinin olmayacağını; ancak yasaların uygulanmasını denetleme yetkisinin bulunacağını belirtmektedir. Bu denetleme yetkisi ise dokunulmaz olan kral değil de kralın danışmanları üzerinde kullanılacaktır(Göze,1998:188-190, Sabine,1973:514).

Montesquieu, yargı organını da yasama ve yürütme yanında ayrı bir erk olarak yalnızca bir kez tanımlayarak bu alanda bir farklılık yaratmıştır. Yargı görevi, halk tarafından seçilen mahkemelerce yerine getirilmelidir. Yargı yetkisini kullanan kişilerin, yasalarla ilgili olarak yorum yapma yetkileri bulunmamaktadır. Yargı gücünü kullanan mahkemelerin, sürekli olarak bu görevde bulunmamaları gereklidir. Eğer süreklilik ve bir düzen içinde bu görev ifa edilirse bir süre sonra kuvvetlerin birleşmesi sonucu ortaya çıkacaktır (Ağaoğulları vd., 2005:424).

Kuvvetler ayrılığı doktrinine esin kaynağı olan İngiliz sisteminin, aslında Montesquieu tarafından yanlış anlaşıldığı, düşünürün İngiltere’de yaşadığı ve düşüncelerini dayandığı dönemde İngiliz devlet yapısında, kralın, parlamentonun ve yargının işlevlerinin tam ve kesin olarak ayrışmadığı belirtilmektedir. Konuya örnek olarak, kralın kullandığı yasama yetkisinden, Lordlar Kamarası’nın yargısal işlevlerinden bahsedilmekte ve Montesquieu’nun ortaya koyduğu öğretinin abartılı olduğu ve İngiliz devlet yapısının oluşmasındaki tarihsel gerçekleri göz ardı ettiği ifade edilmektedir (Allison,2007:84). Aynı tespit farklı yazarlar tarafından da ileri sürülmektedir (Gözler,2007:195). Bu çerçeveden hareketle, Montesquieu’nun İngiliz sistemini yanlış yorumladığı ifade edilse de İngiliz devlet yapısının yazara ilham verdiği ve egemenlik yetkisinin kullanımını tek organdan alıp dengeyi gözeterek farklı organlar arasında böldüğü görülmektedir. Yönetilenlerin, yönetenlere tabi olmaktan yöneteni kontrol etme durumuna geçişleri, belli bir bütünlük içerisinde Montesquieu tarafından somutlaştırılmıştır.

2. KUVVETLER AYRILIĞI İLKESİNİN DEMOKRATİK REJİMLERDEKİ UYGULAMALARI

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin sert ayrımını esas alan başkanlık rejiminin ABD’deki uygulanma yöntemi ile yumuşak kuvvetler ayrılığı olarak tanımlanan parlamenter sistemin incelenmesi çalışmanın bu kısmını oluşturacaktır.

2.1. Sert Kuvvetler Ayrılığı ya da Amerikan Başkanlık Hükümeti Rejimi Örneği

Demokratik bir rejim olarak adlandırılan “başkanlık rejimi” deyimini, Amerikan İç Harbinden önce İngiliz gazetecilerin Amerika’daki hükümet rejimini belirtmek üzere kullandıkları kısaltılmış bir ifadeden çıkmıştır. Bu yönetim sistemi parlamentarizm gibi tarihsel bir sürece sahip olmayıp 1787 Yılı Mayıs ayında Philadelphia’da toplanan Kurucu Meclis’teki uzun görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bir rejimdir. Bu rejimin temeli, “demokrasiyle kişisel iktidarın birleştirilmesine” ve “kuvvetler ayrılığı ilkesine” dayanmaktadır (Özer,1981:17,18).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’ne giden süreç, 17’nci yüzyılın başında İngiltere’de Stuart Hanedanı’nın işbaşına gelmesiyle ve bunun neticesinde yoğun İngiliz göçünün yaşanmasıyla başlamıştır. İlk İngiliz kolonisi 1607 yılında Virginia’da oluşmaya başlamış ve 1624’te resmen koloni olmuştur. Daha sonra

Massachussets, New Hampshire, Marryland, Connecticut, Rhode Island kolonileri sırasıyla kurulmuştur. 1732 yılına gelindiğinde Amerika'da yerleşik durumda 13 koloni bulunurken bu koloniler İngiltere örneğine göre İngiliz kralının görevlendirdiği geniş yetkiye sahip bir genel vali, Lordlar Kamarası yerine yine kral tarafından saptanmış bir meclis ve Avam Kamarası örneğine uygun halkın seçmiş olduğu bir meclis tarafından yönetiliyordu. Amerikan kolonileri kendi çağlarının en özgür toplumlarını oluşturan, doğrudan demokrasi yöntemleri ile yönetilen birer küçük cumhuriyet konumundaydılar. Bunun nedeni ise İngiltere'nin buraya uzak olması, ulaşım güçlüğü, çoğunluğun geldiği ülke olan İngiltere'nin Avrupa'nın diğer ülkelerine göre daha liberal olması; ayrıca kıtaya gelenlerin İngiltere'ye damgasını vuran, soyluluk geleneğinin dışında kalan insanlar olması ve bütün bunlara ek olarak Amerika Kıtası'nın topraklarının büyüklüğü bir baskı rejiminin kurulmasını nesnel olarak güçleştirmesiydi (Eroğul, 2006:67,68).

Meşrutî monarşi ya da monarşi ile yönetilen Avrupa ülkelerinden Amerika Kıtası'na gelen yerleşimciler, burada koloni yapısı içinde oluşturulan meclisler ve İngiltere'den kral adına gönderilen valilerin katılımı ile yönetilmişlerdir. Yeni kıta, uzun ve zorlu mücadeleler sonucunda yerleşimcilere sunduğu geniş doğal kaynaklar, verimli toprak ve tarım ürünleri ile birlikte ticaretin gelişmesini ve zenginleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu süreç Amerika kıtasının yeni sâhiplerinde bireysellik ve haklar fikrinin yerleşmesi sonucunu doğurmuştur. Kanaatimizce bütün bu gerekçeler, İngiltere'nin koloni meclislerine danışmadan koyduğu vergilere karşı başlayan hareketi bir müddet sonra bağımsızlık savaşına dönüştürmüş ve sonuçta kolonilerin bağımsız devletler olarak ortaya çıkmalarında rol oynamıştır. Doğal olarak bu mücadeleden sonra Amerika Kıtası'nda uygulanacak yönetim tarzı çağdaşlarının çoğunluğunun uyguladığı monarşiden farklı olarak eşitliği esas alan ve halkı yönetime dâhil eden bir yönetim şekli olarak ortaya çıkmıştır.

Başkanlık hükümeti, sert kuvvetler ayrılığının uygulandığı bir temsili rejim türüdür. Kuvvetler birbirini kontrol etmekle birlikte yürütmenin ağırlığı ön plandadır (Kuzu, 2005:168). Başkanlık Hükümeti Sistemi'nde olması zorunlu özellikler: başkanın halk tarafından belli bir süre için seçilmesi, bu sürenin parlamento tarafından kısaltılamaması, değiştirilememesi ve başkanın fesh edilememesi; kuvvetler ayrılığının sert uygulaması, yürütme görevinde başkana yardımcı olacak sekreterlerin başkan tarafından seçilmesi ve yasama ile aralarında herhangi bir bağın bulunmaması, yürütme görevinin impeachment haricinde sorumsuz olan başkan tarafından tek başına yürütülmesi olarak ifade edilmektedir. Başkanlık Sistemi'nin ikincil özellikleri ise, yasama organının başkan tarafından feshedilememesi, başkanın yasama organına üye olmaması, başkanın kanunları veto etmek yetkisinin bulunması olarak ifade edilmekte ve bu özelliklerin Başkanlık Hükümet Sistemi yapısını takviye etmek için gerekli olduğu belirtilmektedir (Özer, 2005:162-165, Kaboğlu, 2005:121). Bu sistemin Başkanlık Sistemi sayılabilmesi için asli unsurların tümünün eksiksiz olarak bulunması gerekir. Bunlardan biri-

nin eksikliği, uygulanan yönetime Başkanlık Hükümeti denmesini çok zor; hatta imkansız kılar(Özer,1998:11-14).

Başkanın Kongre karşısında siyasal sorumluluğu bulunmamaktadır. Sert Kuvvetler Ayrılığı Sistemi, yasama, yürütme ve yargı sistemlerinin birbirinden bağımsız olmasını ve birbirlerinin görevlerine son verememelerini gerektirmektedir. Başkanın görevine Kongre tarafından son verilemez. Güvensizlik oyu ile görevden alınma da söz konusu değildir. ABD Başkanı'nın ihanet, zimmet ve diğer ağır çürüm ve kabahatlerden dolayı cezai sorumluluğu vardır. Başkan bu suçlardan dolayı mahkum edilirse görevden alınır. Suçlama yetkisi Temsilciler Meclisi'ne aittir. Temsilciler Meclisi, başkan hakkında suçlandırma (impeachment) usulüne karar verince yargı komitesinden rapor ister ve bu rapor sonucu nihai oylamayı yapar. Temsilciler Meclisi tarafından suçlandırılan başkanı yargılama yetkisi Senato'ya aittir. Senato mahkûmiyet kararını hazır bulunanların 2/3 oyu ile alır. Mahkûmiyet kararı verilirse başkan görevden alınır. Başkanın özel işlerinden dolayı hukuki sorumluluğu vardır (Teziç,2003:427-431). ABD uygulamasında ayrı bir erki ifade etmesi ile başkanın yetkileri daima geniş yorum tabii tutulmuştur. Amerikan Yüksek Mahkemesi de aynı görüşü paylaşmaktadır. Anayasa'da sayılmamış olsa da Anayasa'nın yasaklamadığı bütün yürütme yetkisi başkan tarafından kullanılır.

Başkanın başlıca yetkileri: hükümet üyelerini atama yetkisi,baş komutanlık yetkisi, af yetkisi, uluslararası andlaşma yapma yetkisi, uygulama andlaşmaları (Executive Agreements) yapma yetkisi, elçileri kabul etme ve atama yetkisi, kanunların yürütülmesi görev ve yetkisi, atama yetkisi(yüksek dereceli memurları ve yargıçları), kanunları veto yetkisi olarak sayılabilir(Özer,2005:179-188).

Başkanlık Sistemi'nin diğer erki olan Kongre, Senato ve Temsilciler Meclisi'nden oluşmaktadır. Senato genel ve doğrudan oyla seçilen 101 senatörden, Temsilciler Meclisi ise her federe devletin nüfus oranına göre genel oyla seçilen 435 üyeden oluşmaktadır. Kongre üyeleri kanun önerme yetkisine sahiptirler. Önergeler her iki mecliste ayrı olarak ve aynen kabul edilirse başkanın onayına sunulur ve onay ile birlikte yasalaşır. Başkanın, yasaları veto yetkisi vardır. Veto, Senato ve Temsilciler Meclisi'nin 2/3 oyu ile ortadan kaldırılabilir. Senato ise başkanın yaptığı atamaları onaylama yetkisine sahiptir. Dış ülkelerle yapılan antlaşmaların onaylanması ile bütçenin denetlenmesi Kongre'nin yetkisinde olan konulardır (Eroğul, 2006:91, Kaboğlu, 2005: 121, 122).

Federal Anayasa Mahkemesi'nin halk ve siyasi organlar üzerinde büyük bir saygınlığı vardır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, hayat boyu şartıyla başkan tarafından tayin edilen 1 başkan, 8 yüksek dereceli yargıçtan oluşan 9 üyeli son karar mahkemesidir. Üyeler arasında cumhuriyetçi, demokrat dengesi korunur. Mahkeme başkanı protokol gereği ABD Başkanından sonra gelir(Çam,1993:116,117). Başkanlık Sistemi görünürde uzlaşamaz nitelikte; yani sert kuvvetler ayrılığı çerçevesinde oluşturulan bir yönetim şeklidir. Bu kapsamda yasama ve yürüt-

me arasında kesin sınırlar tespit edilerek aradaki denge korunmaya çalışılmıştır. Ancak yasama ve yürütme arasındaki ayrılık ve eşitlik ile sağlanan kuvvetlerin sert ayrımı, karşılıklı etkileşim ve baskı gruplarının alacakları tavra göre esneyebilmektedir.

2.2. Sert Kuvvetler Ayrılığı Sisteminin Uygulamadaki Durumu

Seçimler yoluyla demokratik anlamda hesap verebilirlik, iyi bir yönetimin temini için Amerikan sisteminin esas anayasal unsurudur. ABD'nin dördüncü başkanı James Madison "halkın özgürlüğünün şüphesiz ki hükümetin kontrolü yoluyla sağlanabileceğini" ifade etmiştir. Anayasa, demokratik hesap verebilirlik yanında kötü yöneticilerin kamu yararına aykırı işler yapmasını engelleyecek araçlara sahiptir. Bu araçlar yatay anlamda bir güçler ayrılığını, federalizmi, Haklar Bildirgesi'ndeki kişisel hakların korunmasını ve bağımsız yargıyı kapsar (Gardner,2005:293,294). Montesquieu'nun fikirlerinin yorumu olarak ortaya çıkan Amerikan Anayasası'nın onay sürecindeki tartışmalarda antifederalistler, kurumların işlevlerinin belirlenmesinde sınırların net olmadığından şikâyet etmişlerdir. Federalistlerin bu eleştiriye verdikleri cevap ise kuvvetler ayrılığını biraz daha ılımlı hâle getirmek olmuştur. Locke ve Montesquieu bu kapsamda yasamanın diğer iki alana müdahale şansının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Yasama gücünün yürütme ve yargıya göre daha kapsamlı ve geniş, bununla birlikte yürütme ve yargı gücünden daha az hassas olduğu, bu nedenle de modern anayasaların temel probleminin mutlak monarşiler değil yasamadaki çoğunluğun tiranlığı olacağı ise Madison tarafından ileri sürülmüştür (Bellamy,1996).

Aynı bölümdeki birkaç gücün kademeli olarak artmasına karşı en büyük güvenenin, diğerinin tecavüzüne karşı anayasal ve kişisel araçların, bu bölümleri yönetenlere verilmesi, farklı aktörlerin değişik yetki ile donatılması, aktörlerden birinin aşırı güçlenmesi durumunda diğerinin direnme ve kendi yetkilerini koruyabilmesi kuvvetler ayrılığının belirgin özelliğidir. En dar anlamıyla kuvvetler ayrılığı, halk yararına, yönetime karşı sadece dolaylı yoldan tiranlığı önleyecek tedbirleri olarak katkı sağlamaktadır. Bu bakış açısı ile bölünmüş devlet iyi bir idare gösteremez. Diğer taraftan kuvvetler ayrılığı doğrudan iyi idareye daha fazla katkıda sağlayabilir. Her erke verilen veto yetkisi ile kamu yararının ortaya çıkmasının sağlayacak olan bir filtre mekanizması hizmete sunulmuş sayılabilir. Egemenliğin bölünmesi, devlet içindeki karar alma sürecini, erkler arası danışmayı ve nitelikli bir kararın ortaya çıkmasını sağlayan faktörleri içeren bir şekle dönüştürür. Aslında kuvvetler ayrılığı doktrini ile elde edilen en büyük kazanç gücü mutlak olarak elde etmek isteyen tiranlığın önlenmesi olmaktadır. Ancak kuvvetler ayrılığı ilkesinin bunu nasıl başarabileceği Amerikan Sistemi'nin kurucuları tarafından tam olarak izah edilmemiştir. Anayasayı yorumlayan Madison'un belirttiği üzere "gücü kötüye kullanmak insanın doğasında vardır ve bu durum parşömen engellerle önlenemez" (Gardner,2005:298-300).

Hamilton ise erkler arası ilişkiyi bir güç modeli olarak tanımlamış, bu nitelemeyi yaparken Amerikan tipi erkler ayrılığı sistemini “fren ve denge” sistemi olarak adlandırmıştır. Yasama ve yürütme güçlerinin kurumsal ayrılığı yoluyla kuvvetler ayrılığı, gücün yayılmasını önleyerek fren ve denge sistemini etkin şekilde düzenleyen bir hükümet sistemi için politik rekabeti kullanacaktır. Bu sistem ayrıca tiranlığa yönelebilecek oluşumları önlemek ve kurumların yetki sahalarını aşmalarına engel olmak için erkler arası rekabete güvenecek bunu sağlamaya çalışacaktır. Kurucuların anlayışına göre “Newtoncu bakış ile kuvvetler ayrılığı kendi kendisine giden bir makine olacaktır”. Günümüzde devlet yapısı içindeki sürekli politik mücadele ABD Anayasasının eşsiz yaratıcılığı olarak betimlenmektedir. Oysa gerçek bu tanımda belirtilenin tersidir. Amerikan demokrasisinin başarısı kuvvetler ayrılığı ile ilgili Madison konseptini başlangıçtan itibaren ortadan kaldırmıştır. Siyasi rekabet ve işbirliği, kurucuların kurguladığı şekliyle erkler arasında olmaktan ziyade daha çok partiler arasında olmaya başlamıştır. Yasama ve yürütme arasındaki ayrım iki büyük parti arasındaki rekabetle yer değiştirmiştir. Kuvvetler ayrılığı başlangıçta tasarlandığı gibi işlememiş, siyasi partilerin ortaya çıkması ile erkler arası ilişkiler değişmiş, erkler arası ilişkiyi düzenleyen esas mekanizmanın partilerin siyasi rekabeti olduğu gerçeği kabul edilmeye başlanmıştır (Levinson ve Pildes, 2006: 2313-2315).

Kuvvetler Ayrılığı Sistemi’nde partilerin kazandıkları öneme karşılık ABD sisteminde parti anlayışının farklılık arz ettiği de gözden uzak tutulmamalıdır. Amerikan sistemini harekete geçiren üç unsurdan bahsedilir. Bunlar: İdeolojik ilkesizlik, zayıf ve disiplinsiz partiler ve yerel sorunlara yönelik siyasettir. Amerika’daki partilerin belirli bir politikayı ya da fikri sürekli bir şekilde savunmaları ya da temsil etmeleri sık rastlanan bir durum değildir. Parti, çizgisi dışına çoğu zaman ve kolaylıkla çıkılabilmektedir. Bu nedenle partilerin genelde seçim partileri olduğu, parlamento partileri olarak güçlerinin kuşkulu olduğu ifade edilmektedir (Sartori,1997:120,122). Başkanın kendisini her zaman destekleyecek bir parti bulmasının güç olduğu, ABD siyasal sisteminde mevcut iki büyük parti arasında net fikir ayrılığının olmadığı ve partilerin serbest bir yapıya sahip olmalarından dolayı yasama ve yürütme arasındaki uzlaşmanın kolaylaştığı da ayrıca vurgulanmaktadır (Teziç,2003:433). Bu bakış açısı ile bir değerlendirme yapıldığında ise kuvvetler ayrılığı teorisinde partilerin önem kazanması tartışmalı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikan siyasi hayatında partilerin durumları ile ilgili bu tespitlerin ışığında ABD’nin var oluşundan bugüne kadar kurucularının ve mevcut anayasanın kurguladığı şekilde bir kuvvetler ayrılığı sistemi olmamıştır. Demokratik ortamdaki siyasal rekabet erkler arasında olmaktan partiler arasında olmaya doğru bir değişim göstermiştir. Aslında birleşmiş ve ayrılmış iktidar arasındaki farklılık önemlidir. Güçlü olan parti, başkanlığı ve kongredeki çoğunluğu elde ettiği zaman, Madison’un ABD Anayasasında tanımladığı kuvvetler ayrılığı yapısı ve değerlerine bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle kuvvetler ayrılığı sisteminin partiler esas alınarak yeniden tanımlanması gerekmektedir

(Levinson ve Pildes, 2006: 2385,2386). Amerikan sisteminde partilerin yapısal anlamda sahip oldukları esneklik yasama faaliyetleri esnasında bütün hâlinde hareket etmeyi ve parti içi homojenliği ortadan kaldırmaktadır. Ortaya çıkan belirsizlik durumunda ise kuvvetlerin ayrılması mantığı ile değil, farklı etkileşim şekilleri ile doldurulmaktadır. Fakat bu durum yasama ve yürütmenin her alanda aynı çizgide olabileceği sonucuna varmamızı da engellemektedir.

Kongredeki iki meclis de birden çoğunluğu oluşturan partinin aynı zamanda başkanın da partisi olma durumu bir nevi birleşmiş iktidar olarak tanımlanmaktadır. Ancak Amerikan siyasi tarihinde bu durum olağan bir hâl değildir. Genellikle kongre çoğunluğu ile başkanın partileri farklı olmakta, bu durum da bölünmüş iktidarı ortaya çıkarmaktadır. Doktrinde bu hâlin birçok olumsuzluğu ortaya çıkaracağı iddia edilmesine karşın bölünmüş iktidarın olduğu 1947-1990 yılları arasında temel yasaların çıkmasında büyük sorunlarla karşılaşmamıştır (Uluşahin,1999:108,109).

Yasama ve yürütmeyle ilgili bu tespitlerden sonra, başkanlık sistemi uygulamasında yargının yetki ve sorumluluğunun da belirlenmesi gerekmektedir. Yargının kuvvetler ayrılığı sistemindeki durumu özellikle önemlidir. Yargı, halkın iradesi ile seçilen başkanı ve kongrenin işlemlerini denetlediği için önemli bir işleve sahiptir. Yargının görev ve yetki sahasını belirleyen kanunların, yasama organı tarafından yapılması ise yargı tarafından kullanılan gücün sınırlarını ve etkinliğini de belirlemektedir. Seçilmişlerin federal mahkemenin yargı yetkisini, oluşumunu ve bütçesini kontrol etmeleri, yargının sadece karar alması; ancak bunları uygulayamaması yargıyı diğer iki erk karşısında hassas bir konuma getirmekte, yasama ve yürütmenin zorlamaları belirleyici olmaktadır (Jacobi,2006:260,261). Anayasanın kabulünden önceki süreçte, Amerikan kolonileri için yasama ile yargının birbirinden ayrıldığı bir durum söz konusu değildir. Kurucular, yasama ve yargı işlevinin birbirine karıştığı ve bu yüzden de birçok çatışmanın ve partizanca uygulamaların olduğu bir ortamdan kaynaklanan tecrübeye sahiptirler. Bu tecrübe Federalist 48'de¹ Madison'un da ifade ettiği üzere, yasama organının yaygın ve sınırları tam belli olmayan anayasal gücü karşısında bağımsız bir yargı organının varlığını zorunlu hale getirmektedir. Kongrenin davaların nasıl çözüleceği konusunda yapacağı düzenlemeler ile usul kurallarında yapılan değişiklikler de Anayasada mevcut kuvvetler ayrılığı söylemine aykırı tutumlardır (Reddish, Pudelski,2006:260,261). Kuvvetler ayrılığı teorisine göre her erkin bütünlüğünün korunması amaç ise yasama organının bütçe gücünü bu kapsamda kullanması önlenmelidir (Mcaward, 2008:1366,1367). Bu çerçevede Amerikan Yüksek Mahkemesinin üyelerinin hayat boyu görev yapmak üzere Senato ve Başkanın

1 ABD için başkanlık sisteminin en iyi seçim olduğunu savunan ve bu sistemin nasıl işletileceğini açıklayan 85 makalelik bir yazı dizisidir. Makalelerden 52'si Alexander HAMILTON, 28'i James MADISON ve 5'i ise John JAY e tarafından kaleme alınmış, 1787 ve 1788 yılları arasında New York Eyaletindeki birkaç gazetede yayımlanmıştır. <http://www.foundingfathers.info/federalistpapers/>

birlikte verdikleri bir kararla seçilmeleri bağımsızlıklarının bir güvencesidir. Ancak federe yargıçların belirli bir süre için seçilmeleri ise hâkimlerin bağımsızlığı açısından kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun bir yöntem olmamaktadır (Doehring, 2002:202). Saf kuvvetler ayrılığı ilkesinin yargı erki açısından ortaya çıkardığı durum mutlak bir bağımsızlıktan ziyade, sınırlı bir bağımsızlık olarak algılanabilecek bir sisteme hayat vermiş gibi görünmektedir.

Amerikan Yüksek Mahkemesinin, etkin ulusal çoğunluk ittifakının bir bölümünü oluşturduğu ve çoğunluğun temel politikalarını desteklediği, asıl görevinin etkin siyasal çoğunluğun temel politikalarını meşrulaştırmak olduğu ifade edilmektedir (Dahl,1957:151,153). Bu görüşün yanında ABD'deki yargısal denetimin, yönetme hakkına sahip olan çoğunluğun uygulamalarının denetiminden ziyade, geçerli ve etkin siyasal görüşün politikalarına uygun olmayan mevcut yasaların yürürlükten kaldırılması ve yeni politikaların direnç noktaları üzerinde etkin hâle getirilmesi için kullanılan bir yol olduğu da sıklıkla belirtilmektedir. Kongrenin, yargıçlar üzerinde "impeachment" yetkisini kullanabilmesi, mahkeme kararlarını uygulamama imkânına sahip olması, yargısal yetkiyi sınırlayabilmesi ve yargı ile ilgili bütçe konusunda söz sahibi olması gibi anayasal yetkilerinin varlığı yargıyı yasamaya bağımlı kılmaktadır. Yargı, ifade edilenlere rağmen siyasi irade karşıtı durum da sergileyebilmekte ve çoğunluğun karşısında yer alacak kararlar da alabilmektedir. Ancak yargının bu türdeki kararları, genelde etkin siyasi iradenin temel değerlerine dokunmayan alanlarda alınmakta ve uzun soluklu olmamaktadır (Clayton,2005:166,168).

Başkanlık sisteminin temelini, devletin organlarının yapısındaki, işlevlerindeki ve ilişkilerindeki bağımsızlık oluşturmaktadır. Bu esasla birlikte uygulamada yasama ve yürütme birbiriyle işbirliği sağlayabilmektedir. Bu durum, her ne kadar kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı ise de ABD siyasi hayatının bir gerçeğidir. Bu özellikleriyle birlikte başkanlık rejimi, günümüzde geçerliliğini kaybeden kuvvetler ayrılığı ve organlara güvensizlik kavramlarından ortaya çıkmıştır (Kuzu,2005:181,182). Federal devletlerde kuvvetler ayrılığı ile kurulmak istenen güç dengesinin günümüzde, federal yönetim ile federe yönetimler, siyasi partilerle sivil kuruluşlar ve siyasetçiler ile devlet memurları arasında kurulması ön plana çıkmaktadır (Schambeck,2005:3). Yasamanın işlevlerinin yürütme lehine olması ya da yürütme etkisine açık olması, yukarıda ifade edilen güçlü tespitlere neden olmaktadır.

Sert kuvvetler ayrılığı sistemi olarak ifade edilen yapı, kuvvetlerin kesin ve net ayrımından ziyade fren-denge esasının gözetildiği, yetkilerin bir kuvvet tarafından diğerine karşı kullanıldığı ve mümkün oldukça silahların eşit olması ilkesine dayanan bir yapı görünümündedir. Ancak bu kurgu içinde yürütme bir kenara bırakılırsa yasama ve yargının oluşumu ve görev süresindeki katı tutumları süreklilik arz etmemektedir. Yasama organı içindeki partiler siyasi kaygı ve düşüncelerle politikalarında değişiklik yapabilmekte, yürütme ile aynı siyasal partiden

olmaları da her zaman bağlayıcı olarak görülmemektedir. Bu çerçevede belki de parlamenter sistemlerde görülen etkileşim, kurucularının tasarladığından farklı bir yapıda sert kuvvetler ayrılığı sisteminde de uygulama alanı bulabilmektedir. Yargı organı ise sistemin içinde haklı olarak sahip olduğu saygınlık ile birlikte mesaisini egemen irade ile uyum içinde kullanmaya özen göstermekte ya da bu özenin gösterileceği garantisini verecek bir aritmetikte oluşturulmaya çaba da sarf edilebilmektedir.

2.3. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı ya da İngiliz Parlamenter Sistemi Örneği

Parlamenter sistem başkanlık sisteminin aksine kuvvetlerin yumuşak ayrılığına veya işbirliğine dayanan hükümet sistemi olarak tanımlanır. Parlamenter rejimde yasama ve yürütme organları hukuken birbirinden bağımsızdır; ancak aralarında işbirliği ve etkileşim bulunmaktadır. Bu işbirliği ise hukuken birbirinden bağımsız olan, varlık ve sürekliliği birbirine bağlı olmayan iki farklı organa verilmiştir (Erdoğan,2003:213).

Parlamenter sistemin klasik örneği İngiliz Devlet Sistemi'dir. Bu demokrasi tipi, İngiliz Parlamentosu ve kurumlarını kapsayacak şekilde "Westminster modeli" olarak da anılmaktadır (Lijphart, 2005:20). İngiltere tarihsel gelişimi üç evreye ayrılmaktadır. Bunlar; İngiliz ihtilalleri ve bildirileri, 18'inci yüzyılda parlamenter rejiminin kurulması, 19'uncu yüzyılda iktidarın demokratlaşması dönemleridir. Kralın mutlak iktidarının sınırlandırılmaya başlaması ile ilgili ilk çabalar 1215 tarihli Büyük Şart (Magna Charta) dayanmaktadır. Büyük Şart'ı modern anlamda bir insan hakları bildirgesi olarak görmek mümkün olmamakla birlikte soyluların ve toprak sahibi baronların başlangıçta kendi çıkarlarını gözetenek krala imzalattıkları bu belge daha sonra kaleme alınış biçimindeki esneklik dolayısıyla halkın lehine işleyen bir şekle dönüşmüş ve demokratik ilkelerin kaynağını oluşturmuş; 1628 yılında dilekçe hakkı, 1689 insan hakları bildirisi gibi önemli İngiliz siyasi belgelerinin de temelini oluşturmuştur(Çam, 1993: 465). Parlamenter sistemde yürütme iki başlıdır ve sorumsuz kanadını devlet başkanı, sorumlu kanadını ise başbakan oluşturur. Devlet başkanının sorumsuzluğu siyasal sorumsuzluktur. Devlet başkanının işlemlerine, sorumlu başbakan ve ilgili bakanlar katılır. Sorumlu kanadı oluşturan Bakanlar Kurulu, meclise karşı sorumludur. Devlet başkanı başbakan ve bakanları atarken meclis çoğunluğunu dikkate alarak bu atamayı yapar. Parlamenter sistemde hükümetin meclisteki çoğunluğa dayanması yasama ve yürütmenin arasında uyumun sağlanmasında etkilidir. Hükümet meclise karşı sorumludur. Bu sorumluluk hem bireysel sorumluluk olarak bakanlar için geçerli hem de ortak sorumluluk olarak bakanlar kurulu için geçerlidir, yasama ve yürütme arasındaki ilişki karşılıklı etkileşime dayanır(Gözübüyük,2004:31,32).

Parlamenter sistemde yürütme organının birinci kanadı olan devlet başkanı "monarşik parlamenter sistemde" seçimle değil, irsi olarak belirlenir. Cumhuriyet

menter sistemlerde ise genellikle yasama organı tarafından belirlenir. Yürütmenin ikinci kanadı olan kabine de, seçimle değil yasama organı tarafından belirlenir. Kabine parlamentonun içinden çıkar, ondan kaynaklanır. Bu sistemde devlet başkanı yasama organı karşısında sorumsuzdur. Ancak yürütmenin diğer kanadı olan hükümet yasama organı karşısında sorumluluk taşır (Gözler,2006:102).

Parlamente sistem, kuvvetler ayrılığı ilkesinin yumuşak olarak uygulandığı ve egemenliği kullanan organlar arasında işbirliğinin egemen olduğu bir demokratik yönetim çeşididir. Siyasal partilerin bu sistem içinde etkinlik kazanması ile birlikte güçler ayrılığı ilkesinin parlamente sistemde anlaşılması ve uygulanmasında farklılıklar ortaya çıkmış, yasama ve yürütme arasındaki ayırım zamanla belirsizleşmeye başlamıştır.

2.4. Parlamente Sistemin Uygulamadaki Durumu

İngiliz parlamente sistemi uygulamaları, Montesquieu'ya kuvvetler ayrılığı teorisini ileri sürmesi için ilham vermiştir. İngiliz sisteminde yasama ve yürütme organlarına ait işlevlerin birbirini etkilemesi en fazla yürütmenin yasama işlevindeki ağırlığında ortaya çıkmaktadır. Parlamente'nun yasama yetkisini hükümete devretmesinde bir sınırlama mevcut değildir. Ancak önemli yasal düzenlemeler parlamento yasaları ile yapılmalı ve parlamento bu yasanın yapılması sürecine müdahil olmalı, yürütme gücünün kullanımı parlamente süreçte kontrol altında olmalıdır (Bradley ve Ewing, 2003:85).

Parlamente rejim İngiliz yönetim geleneğinin bir ürünüdür. Parlamento ile hükümet arasında belirli bir dengenin olduğu ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin mutlak anlamıyla uygulanmadığı bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gören,2006:147). İngiliz parlamente sistemi, parlamente'nun etkinliğini yitirdiği buna karşılık hükümetin önem kazandığı sistem olarak tanımlanmaktadır (Sartori,1997:137). Hükümet, Avam Kamarası'nda çoğunluğa sahiptir ve yasa çıkarmakta bir güçle karşılaşmaz. Bu nedenle hükümet "çok açık bir biçimde" yasamadan üstün bir durumdadır (Lijphart,2005:22). Siyasal partiye olan bağlılık yasama ve yürütme organları arasındaki farklılığı büyük oranda ortadan kaldırmıştır (Turhan,2003:106). Hükümette en önemli statü başbakanlıktır. Hükümet üyeleri başbakana tabidirler ve onun istekleri yönünde faaliyetlerine devam ederler. Başbakan, bakanlıkları ve hükümetin her icraatını koordine etmek ve denetlemek yetkisine sahiptir. "İngiltere de hükmeden kabine değil başbakandır" (Özer,2005:143,144). Westminster tipi parlamentarizm olarak da adlandırılan İngiliz Parlamente sisteminde başbakanın ağırlığı, parlamente'nun şeklen bir onay yeri olmasını ve kuvvetler ayrılığı teorisinin de bu bağlamda anlamını yitirmesini, yasama ve yürütmenin yürütmede birleşmiş olması durumunu ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan,2009:16).

Yürütme-yargı ilişkileri açısından, İngiliz sistemindeki uygulamada Lord Chancellor'ın hem yürütme organında bakan olarak bulunması hem de yargı

sisteminin en üstündeki makamın sahibi olması İngiltere’de kuvvetler ayrılığı ilkesinin olmadığı bir kanıtı olarak ileri sürülmüştür. Doktrinde ise bu görüş taraftar bulamamıştır (Allison,2007:85-88). Buna karşılık Lordlar Kamarası’nın yargısal işlevi daima tartışma konusu olmuştur. Parlamentonun her iki kanadının da kendi önceliklerinin yargı önünde uyuşmazlık konusu olarak ortaya çıkması ve bu durumun mahkemeleri yönlendirmesi ihtimali ise her zaman var olmuştur (Bradley ve Ewing,2003:88). 2005 yılında yapılan Anayasal Reform Yasası ile yürütme organı içinde yer alan Lord Chancellor’ın yargı sistemi içindeki yeri devam etmekle birlikte statüsü değişikliğe uğramış, yargısal bağımsızlık alanında önemli değişiklikler yapılmıştır (Allison, 2007:85-88, Birleşik Krallık Parlamentosu, 2009). Anayasal Reform Yasası ile Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi (Supreme Court of the United Kingdom) kurulmuş ve Lordlar Kamarası’nın temyiz yetkisi kaldırılmıştır. Yargısal atama komisyonu kurularak İngiltere ve Galler de yargıç atamalarının ve yargıçların meslek disiplinlerinin Komisyon eliyle yürütülmesine karar verilmiş, Privy Council’in yargısal alandaki yetkileri değişikliğe uğramıştır (Birleşik Krallık Hükümeti,2009) 2005 yılında Parlamento tarafından yapılan bu düzenleme ile yargısal bağımsızlık garanti altına alınmış, kuvvetler ayrılığı garanti kapsamı dışında tutulmuştur. Yapılan bu düzenleme ile yargısal bağımsızlık güçlü bir şekilde teyit edilirken, kuvvetler ayrılığının İngiltere’deki farklı algılanış ve uygulanışının da bir ifadesi olmuştur (Allison, 2007:99). Devletin üç temel işlevi olan yasama, yürütme ve yargının birbirini denetlemesi kuvvetler ayrılığı ilkesinin esasını oluşturmaktadır. Günümüz parlamenter sistemlerinde denetim görevi güç kaybetmiştir. Parlamentodaki çoğunluk aynı zamanda yürütmeyi de oluşturmaktadır. Bu sebeple yasama istisnai durumlarda yürütmeyi denetleyebilir. Kuvvetler ayrılığı, kuvvetlerin birbirini dengelemesinde kitle iletişim araçlarını, halkın iradesini ve muhalefeti de kapsayan bir çerçeveye oturmuş durumdadır (Schambeck,2005:3). Yazılı ve sert bir anayasası bulunmayan ancak “English Historical Constitution”² anlayışına dayalı İngiliz Parlamenter Sistemi, esin kaynağı olduğu diğer parlamenter sistemlerden farklı ve geçirdiği tarihsel evrime bağlı olarak parlamentonun üstünlüğü kavramına sıkı bir bağlılık göstermektedir. Halkın iradesinin temsil edildiği yer olan parlamentonun bağlı olacağı herhangi bir yapının mevcudiyetinin bu iradeyi sakatlayacağı düşünülebilmektedir. Parlamento bu anlamda kuvvetler ayrılığı ilkesini belki de diğer iki kuvvetle eşit seviyede kabul edilmesi ve dolayısıyla parlamentonun üstünlüğü kavramının etkisini kaybetmesi olarak görebilmekte ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin açıkça söylenmesi ve kabul edilmesinden uzak durmaktadır. Bununla birlikte uygulamada, parlamentonun üstünlüğü kavramı hükümetin ya da yürütmenin parlamentoya hâkimiyeti ölçüsünde, yürütmenin üstünlüğünü baskın bir kabul olarak ortaya çıkarmaktadır.

2 J.W.ALLISON’ın aynı başlıklı kitabından alıntı yapılmıştır.

2.5. Parlamenter Sistem Uygulaması ile Türkiye'deki Kuvvetler Ayrılığının Değerlendirilmesi

1982 Anayasasının Başlangıç bölümünün 4'üncü paragrafında “Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu” hükmü ile kuvvetler ayrımının işlevi tespit edilmiştir.

1982 Anayasası'nda kuvvetler ayrılığı kavramı, Anayasa Mahkemesine göre egemenliğin yetkili organlar tarafından kullanımında esas ilke olarak kabul edilmiş ve devletin nitelikleri olarak sayılan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti kavramları için ise temel dayanak noktası teşkil etmiştir (AYM Kararı E:1991/27, K:1991/50) (Akad ve Dinçkol,2007:70,71). Kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından 1982 Anayasasında, yasama yetkisinin yanında yürütmenin de görev ve yetki olarak ifade edilmesi, yürütme organının bir düzenleme yetkisine sahip olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Anayasamızda ise yürütme için asli düzenleme yetkisi olarak tanımlanabilecek konular sıkıyönetim, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararname ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu iki hâlde de yetki yine anayasadan doğmaktadır. Anayasadan kaynaklanan bu iki yetkinin görev olarak tanımlanmaması ise kararnamelerin içeriklerinden kaynaklanan bir zorunluluk olmaktadır. Yürütme organının yukarıda ifade edilen iki durum dışında yasamanın türevi olarak kanuni düzenleme olmadan asli düzenleme yetkisi kullanabileceği bir durum 1924 ve 1961 Anayasaları'nda olmadığı gibi 1982 Anayasası içinde söz konusu değildir (Özbudun, 2008:195,196). Yasama organının türevi konumundaki yürütme, yasama organının kanun ile çizdiği sınır içinde yürütme yetkisini kullanmakta ve yasaya uygun düzenleyici işlemler yapmak durumundadır. Bu hâlde yürütme her ne kadar ayrı bir erk ya da işlev olarak tanımlansa veya yatay erkler ayrımı kapsamında yasama ve yargı karşısında eşit bir konumda olsa dahi parlamenter sistem yapısı içinde yasama organının yetkilendirdiği alanda faaliyet gösteren bir statüye sahip olmaktadır.

1982 Anayasası'nda yürütme yetkisi ve görevi'nin düzenlendiği 8'inci md.'nin gerekçesinde “yürütmenin 1961 Anayasasında yasamaya tabi bir kuvvet olarak düzenlendiği; oysa modern hayatta yürütme kuvvetinin devletin beyni ve hareket gücünü oluşturan motoru olduğu ifade edilerek 1961 ile 1980 arasındaki dönemde karar alamayan yürütme gücünü bu durumdan kurtarmak, parlamenter sistemin gereği olan eşitlik ve denklik içinde işbirliği ile faaliyet yürütecek şekilde, yürütme gerekli yetkilere sahip bir kuvvet olarak düzenlenmiştir.” ifadesi yer almaktadır (Akad ve Dinçkol, 2007:80). Anayasamızın gerekçesinde ifade bulan yürütmenin yasamadan ayrı bir güç olması, yasama tarafından yapılan yetkilendirme ile kendisine çizilen alanda faaliyette bulunması gerçeğini teorik anlamda göz ardı etmemiz sonucunu ortaya çıkarmamaktadır. Buna karşılık mevcut olduğu kabul

edilen bu ayrımın günümüzdeki görünümü ise yasamanın yürütme tarafından yönlendiriliyor olması ve parlamento denetiminin çoğunlukla teoride kalan bir tanımlama hâline gelmesi, yasama ile yürütme arasındaki ayrımın yürütmenin öne çıkmasıdır (Ulusoy, 2005:354). Katı disiplinli parti sisteminin hâkim olduğu ülkemizde, partiden ihraç korkusu taşıyan milletvekillerinin parti yönetiminin isteği yönünde oy kullanması olağan bir durumdur. Hâl böyleyken parlamentoda çoğunluğa sahip iktidar partisi, yasa tasarılarını parlamentoyu dışlayarak süratle yasalaştırmaktadır. Yasama ile yürütme arasında kuvvetler ayrılığı olduğunu söylemek bu halde anlamını yitirmektedir (Bulut,2005: 153). Parlamento sistemin esaslarından olan yürütmenin yasama organı tarafından denetiminde de sorunlar yaşanmaktadır. Parlamentoda çoğunluğa sahip iktidar partisi, bu denetimin gereği gibi yapılmasını engelleyebilmekte; böylelikle yasama-yürütme arasındaki dengeyi yürütme lehine bozmaktadır (Buran,2005:131). Yasama organının parlamentoda çoğunlukta olan partinin kontrolü altında olmasından dolayı yasama ile yürütme arasında ayrılıktan çok bir bütünlük olduğu kabul edilebilir (Neziroğlu,2005:294). Mevcut durum bu şekilde özetlendiğinde kuvvetler ayrılığı ilkesi işlevini yitirmiş gözükmektedir.

1982 Anayasası ile parlamento sistemi, cumhurbaşkanına tanınan yetkiler de dikkate alındığında klasik anlamını yitirmiş durumdadır. Cumhurbaşkanının ve başbakanın konumları düşünüldüğünde, yürütmenin yasama karşısındaki ağırlığı ön plana çıkmaktadır (Gören,2006:151). Anayasamızın 101 ve 102'nci maddelerinde 31.05.2007 tarih ve 5678 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle cumhurbaşkanının genel oyla seçimi kabul edilmiştir. Bu seçim şekli cumhurbaşkanının yasama organı karşısında “demokratik meşruluğunu” güçlendirecek, kullanacağı inisiyatifin ağırlığını artıracak, etki sahasını genişletecektir (Özbudun,2008:322). Yürütme organının sorumsuz kanadını oluşturan cumhurbaşkanına, anayasa değişikliği ile sağlanan doğrudan meşruiyetin yürütme içindeki dengeleri nasıl değiştireceği ve yasama-yürütme ayrımında yürütmeye ne gibi ayrıcalıklar yaratacağı sorusu da gündeme gelebilecektir. Bu değişikliğin bir süre sonra cumhurbaşkanının yetkilerinde de bir değişimi ortaya çıkarması ihtimali ise her zaman için mümkün görünmektedir. Yürütmenin sorumlu kanadı ise siyasal hayattaki disiplinli parti gerçeği göz önüne alındığında, her ne kadar yasama içinden çıksa da, yasamayı güdümüne alarak yürütmenin yasama ile birleşmesine neden olmaktadır (Sağlam, 1996:47,48).

Anayasamızın 9'uncu md.'de, yargı yetkisi ile ilgili düzenlemenin gerekçesi “yargı yetkisi, fert hak ve hürriyetleri sorununun ortaya çıktığı günden beri kabul edildiği üzere bağımsız organlar tarafından, bağımsız mahkemelerce yerine getirilecektir.” şeklinde ifade edilmiştir. AYM kararında ise yasama yetkisi, yürütme görev ve yetkisi olarak belirtilen kuvvetler ayrılığı teorisinin iki erkine karşı mutlak bağımsızlığı yine AY'nın 138 ve 139'uncu maddeleri ile teminat altına alınmıştır (AYM Kararı E:1988/32, K:1989/10) (Akad ve Dinçkol, 2007:84).

Yargısal kararların usul kuralları gereği uzun bir sürede kesinleşmesi ve verilen hükümlerin bütün kurumları ve kişileri bağlayıcı olması durumu karşısında kuvvetler ayrılığı sisteminde yargı, diğer iki erke nazaran sonucu tespit edici bir konumda bulunmaktadır (Kaboğlu,2005:118). Bu gerçeğe birlikte 1982 Anayasası'nda yapılan düzenlemeler ile yasama ve yürütme karşısında yargının yapacağı denetimin kapsamının daraldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler egemenlik kavramındaki değişikliklerle birlikte yasama, yürütme ve yargı erkleri arasından yürütmeye daha fazla yetki verilmesi sonucunu doğurmuştur (Koçak.2006:247,248). Yürütmenin yargı karşısında güçlendiği bu şekilde ileri sürülürken, 1961 ve 1982 Anayasaları'nda yargının, yasamaya karşı "fren ve denge unsuru" olarak görüldüğü (Özbudun,2008:444,445); yasama ve yürütmenin, yürütme yetkisinde birleşmesi ile ortaya çıkan "siyasi erk" in karşısına yargı erkinin çıktığı ve kuvvetler ayrılığının bu ikisi arasında var olduğu; yasamanın, yürütme üzerinde kullanmadığı denetleme yetkisinin yargı tarafından kullanıldığı da ifade edilmektedir (Ulusoy, 2005: 355).

SONUÇ

Kuvvetler ayrılığı ilkesi, temelde yönetilen ile yöneten arasındaki ilişki ve çatışmada varlığını bulan ve yönetme gücünü kullanan organın bu gücü meşru olarak elde etme ve kullanma şeklini açıklayan bir çözüm yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkenin olgunlaştığı ve uygulanmaya başlandığı 18'inci yüzyıldan başlayarak devam eden süreç ile günümüz arasında önemli farklılıklar vardır. Uygulama süreci başlangıçta, monarşilerden meşruti monarşilere geçildiği ya da doğrudan demokratik yöntemlerin sınırlı da olsa kullanılmaya başlandığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Bu süreçte gücün uygun, etkili, belirli sınırlar içinde kullanılabilmesi ve hesap sorma mekanizmasının işlerliği için egemenlik olarak tanımlanan üstün gücün üç işleve ayrılması, farklı organlarca paylaşılması, denge gözetilerek ayrı ve her organının kendi alanı içinde kullanılması öngörülmüş, bu suretle despotizmin önüne kendi araçları ile geçebilen bir yapı tasarlanmıştır. Teorideki bu tasarım, uygulamada talep edilenden farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Halkın iradesinin yönetim ve karar alma süreçlerinde egemen irade şeklinde ortaya çıkması, bir süre sonra bu iradenin farklı fikirleri savunur örgütlenmeler şeklinde ifadesini gerektirmiştir. Siyasi partiler olarak adlandırdığımız yapıların siyasal hayatta yer alması ise kuvvetler ayrılığı kavramının işlevlerinde de farklılığı ortaya çıkarmıştır. Yasama organında temsil görevini gören siyasi partilerin, mevcut düzenlemeler gereği yürütme gücünü oluşturması ve bunu kullanmaları ile ortaya çıkan etkinliklerinin yasama organının işlevlerini etkilemesi, yasama ve yürütme erkleri arasındaki ayrımı kaldırmış gibi gözükmektedir. Siyasi partilerin disiplinli yapı anlayışları ve yürütme gücünü kullanan partinin çoğunluğa dayanarak yasama organında kurduğu hâkimiyet, yasama organının kullanacağı

denetim ve kontrol sistemini işlevsiz bırakabilmektedir. Bununla birlikte yasama organları, az ya da çok oranda mevcut fikirlerin temsil ve ifade edilebildiği yer olma özelliğini devam ettirmektedir. Bu anlamda yasama ve yürütme arasındaki ayırım elbette ki sürmektedir.

Yasama alanının yürütme etkisinde olmaya başladığı böyle bir yapıda siyasal partilerin disiplinli yapısındaki çözümler ya da parti anlayışının daha esnek olması, yürütmenin yasama üzerindeki baskısını belirli zamanlarda ortadan kaldıracak bir seviyeye ulaşabilir. Seçim süreci içinde veya dışında ise seçmenin yapacağı değerlendirmeler ve kamuoyu baskısı da yürütme ile yasama arasındaki eşitsizliği bozacak bir durumu ortaya çıkarabilir. Böylelikle bu iki hâlin yürütme-ye karşı bir denge aracı olması söz konusu olabilecektir.

Yasama ve yürütme kuvvetlerinde yürütme lehine yaşanan birleşmeye karşı etkili kuvvet olarak geriye yargı organı kalmaktadır. Yargı organının mevcut dengeyi gözetecek bir denetimi yapması ise elbette bağımsızlığı konusunda herhangi bir şüphenin olmaması koşuluyla doğrudan ilgili olan bir konudur. Yasama ve yürütme arasındaki mevcut türev ilişkisi, yargı açısından söz konusu değildir. Gerçi yargısal alanın ve yetkilerin tespiti kanunlarla yasama organı tarafından belirlenmektedir. Ancak bu durum kuvvetler ayrılığı ilkesi doğrultusunda yasama organının doğal olan işlevidir ve kamu yararı doğrultusunda objektif kullanılacağı karinesi bu alana hâkimdir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi günümüzde, teorisindeki saf ve pürüzsüz tanımlamaların dışına çıkmış, yasama-yürütme alanındaki net ayrımı değil; çoğunlukla yürütme lehine karşılıklı etkileşimi kapsayan ve genelde yasama ile yürütmenin birleştiği bir yapı hâlini almıştır. Bu çerçevede yasama ve yürütme erklerine karşı en etkili denetim organı, tahmin edileceği gibi, yargı erkidir. Yargı gücünün yanında siyasal toplumdaki basın yayın organları, kamuoyu ve sivil örgütlenmeler de bu denge içinde işlev görmektedirler. Yargının bu çerçevede işlevini etkin bir şekilde devam ettirebilmesi, temel hak ve özgürlüklerin, demokrasi anlayışının, kamu yararı kavramının ve siyasal toplumun araçlarının ülkedeki yerleşmişliği ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla bu niteliklerin kazanıldığı yerde yasama ve yürütme arasındaki etkileşimin yürütme lehine olması da büyük bir tehdit olarak algılanmayacaktır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali ve Zabcı Filiz Ç.ve Ergün, Reyda (2005), Kral-Devletten Ulus- Devlete, 1. Baskı, İmge Kitapevi, Ankara

Aktan, Coşkun Can (2002), “Sivil Toplum İçin İdeal Devlet”, [http:// www.canaktan.org/yeni-trendler](http://www.canaktan.org/yeni-trendler) (10.03.2009)

Allison, J.W.F (2007), The English Historical Constitution,Continuity,Change, and European Effects, Cambridge University Press, UK

Akad, Mehmet ve Dinçkol, Abdullah (2007),1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kararları, Der Yayınları, İstanbul

Bradley, A.W. ve Ewing, K.D (2003), Constitutional and Administrative Law, Longman, 13. Edition, UK

Bellamy, Richard (1996), “The Political Form of The Constitution: The Separation of Powers, rights and Representatives...”, Political Studies, Special Issues, Vol.44, Issue 4, <http://www.ebscohost.com>. (06.11.2008)

Bulut, Yakup (2005), “21.Yüzyıla Girenken Türkiye’de Parlatmentonun Yasa Faaliyeti: Sorunlar ve Çözümler”, 21.Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat I. Cilt (Edit:Adnan Küçük,Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ, Aktüel Yayınları, İstanbul

Buran, Hasan (2005), “Parlatmentoların İşlevleri, Parlatmenter Sistemlerde Hükümetin Parlatmento Tarafından Denetimiyle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 21.Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat I. Cilt (Edit:Adnan Küçük, Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ, Aktüel Yayınları, İstanbul

Clayton, Cornell (2005), “ABD’de Mahkemeler, Demokrasi ve Anayasal Değişim: 2004 Seçimlerine Yansımalar”, Demokrasi ve Yargı Sempozyumu, ERGÜL, Ozan (Ed.) Türkiye Barolar Birliği, 04-06 Ocak 2005,

Çam, Esat (1993), Devlet Sistemleri, Der,Yayınları, İstanbul

Dahl, Robert A (1959), “Decision-Making in a Democracy:The Supreme Court As a National Policy-Maker”, Constitutionalism and Democracy, Bellamy Richard (Ed.) Ashgate/Dartmouth, England, 2006

Doehring, Karl (2002), Genel Devlet Kuramı, Türkçeye Çev.: Ahmet Mumcu, 3. Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul

Erdoğan, Mustafa (2003), Anayasal Demokrasi, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara

Erdoğan, Mustafa (2009), Anayasa Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Orion Yayınevi, Ankara

Eroğul, Cem (2006), Çağdaş Devlet Düzenleri, Kırılgaç Yayınevi, Ankara

Flaherty, Martin S. (2006), “The Most Dangerous Branch Abroad”, Harward Journal of Law& Public Policy, Vol. 30 issue 1, Fall, 2006, <http://www.ebscohost.com>. (25.12.2008)

Göze, Ayferi (1998), Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, Beta Basım A.Ş., İstanbul

Gözler, Kemal (2007), Devletin Genel Teorisi, Ekin Kitabevi, Bursa

Gözler, Kemal (2002), Anayasa Hukukuna Giriş, Ekin Kitabevi, Bursa

Gardner, James A. (2005), “Democracy Without A Net? Separation of The Powers And The Idea of Self- Sustaining Constitutional Constraints on Democratic Behaviour” St. John Law Review, Vol.79, <http://www.ebscohost.com>. (04.11.2008)

Gören, Zafer (2006), Anayasa Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Gözübüyük, A.Şeref (2004), Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara

Jacobi, Tonja (2006), “The Impact of Positive Political Theory on Old Questions of Constitutional Law and Separation of Powers”, Northwestern University Law Review, Vol.100, No.1, <http://www.ebsco.com>, (10.12.2008)

Kaboğlu, İbrahim Ö.2(005), Anayasa Hukuku Dersleri, 2. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul

Koçak, Mustafa (2006), Batıda ve Türkiye’de Egemenlik Anlayışının Değişimi Devlet ve Egemenlik, Seçkin Yayınevi, Ankara

Kuzu, Burhan (2005), “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi”, 21.Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Siyasal Hayat I. Cilt (Edit:Adnan Küçük,Selahaddin Bakan, Ahmet Karadağ, Aktüel Yayınları, İstanbul

Neziroğlu, İrfan (2008), Türk Parlamento Hukukunun Temel Kavramları, Seçkin Yayıncılık, Ankara

Levinson, Darly J. ve Pildes, Richard H. (2006), “Separation of Parties, Not Powers”, Harvard Law Review, Vol. 119, <http://www.ebscohost.com>. (07.11.2008)

Lijphart, Arend (2005), Demokrasi Motifleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları, Salyangoz Yayınları, İstanbul

Mcaward, Jennifer Mason, “Congress’s Power To Block Enforcement of Federal Court Orders”, Iowa Law Review, Vol.93, Issue 4,<http://www.ebscohost.com>, (05.01.2009)

Özbudun, Ergun (2008), Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara

Özer, Attila (1981), Batı Demokrasilerinde ve Türkiye de Hükümetin Kuruluş Yöntemleri, AİTİA Yayını, Ankara

Özer, Attila (1998), Başkanlık Hükümet Sistemi ve Bu Sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği, Ankara

Özer, Attila (2005), Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Genişletilmiş İkinci Bası, Turhan Kitabevi, Ankara

Reddish, Martin H. ve Pudelski, Christopher R. (2006), “Legislative Deception, Separation of Powers and The Democratic Process: Harnessing The Political Theory of United States V. Klein”, Northwestern University Law Review, Vol.100, No.1, s.260, 261, <http://www.ebsco.com>, (10.12.2008)

Sabine, George H. (1973), A History of Political Theory, Fourth Edition, Dryden Press, Hindsdale, Illinois

Sağlam, Fazıl (1996), “Yetki İşlem Bağlamında Anayasa Mahkemesinin Yasama Yürütme ve Yargı ile İlişkisi”, Anayasa Mahkemesi Dergisi, Cilt No:13

Sartori, Giovanni (1997), Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, Yetkin Yayınları, Ankara

Schambeck, Herbert (2005), “Devletlerin Anayasası ve Avrupa Birliği Anayasası”, Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt/Volume:13, Sayı/No:1-2, Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Yayını, İstanbul

Soysal, Mümtaz (1990), 100 Soruda Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Tunaya, Tarık Zafer (1980), Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul

Teziç, Erdoğan (2003), Anayasa Hukuku, Beta 8. Bası, İstanbul

Turhan, Mehmet (2003), Anayasal Devlet, Naturel, Ankara

Uluşahin, Nur (1999), Anayasal bir tercih olarak başkanlık sistemi, Yetkin Yayınları, Ankara

Ulusoy, Ali (2005), “İdari Yargının Demokratik Sistem İçindeki Konumu”, Demokrasi ve Yargı Demokrasi ve Yargı Sempozyumu, Ergül, Ozan (Ed.)Türkiye Barolar Birliği, 04-06 Ocak 2005

Birleşik Krallık Parlamentosu (2009), <http://www.parliament.uk/commons/lib/research>, (06.02.2009)

Birleşik Krallık Hükümeti (2009), <http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2005/en> “Explanatory Notes on Constitutional Reform Act 2005”, (06.02.2009)

<http://www.foundingfathers.info/federalistpapers/>